

DM MAGAZIN

Szeged évszázadai

A város márciusa

A pesti márciusi forradalom híre futótűzként terjedt el az országban. „Mindenütt harangzúgások, nemzeti háromszínű zászlók kitzúése, szabadságfák emelése, a nemzeti kokárdákkal ékesített polgárok ünnepies menete, az utcák kivilágítása, örömlakomák, isteni hálatiszteletek, teadumok hirdették s tanúsították a nép örömet s lelkesedését.”

A „kitűzött szabadság” hírére a mintegy 50 ezer lakosú Szegedre a március 17-én, pénteken délután öt órakor érkező, nemzeti zászlóval fellobogózott Pannónia gőzhajó utasai hozták meg. A kikötőt teljesen ellepték a várakozók. A gőzhajó utasai beszámoltak a pesti eseményekről, s hoztak magukkal azokból a sajtótermékekből is, amelyek a 12 pontot és Petőfi Nemzeti dalát tartalmazták.

Szeged, „a magyar honnak eme mindig magyar érzésű városa”, „a magyar szabadság fényes hajnalát” nemzetiségre való tekintet nélkül örömmel üdvözölte. A pesti események híre nagy izgalmat keltett. A sétányon kisebb csoportokban összezeverődő, „nagy feszültségben levő” lakosok között egyszerre csak az a hír kapott lábra, hogy „valamely országos következményű sürgöny” — lovas postával küldött levél — érkezett a helyettes főbíróhoz. A nyugtalan-ság egyre növekedett, mikor Tarr Pál városi főkapitány „a nép kívánságának engedve” két tanácsbeli kíséretében a távol levő helyettes főbíró lakásán átvette a levelet, majd „a Város minden oldalairól öszvetődülő” — több ezerre tehető — tömeg előtt a közpiarczon gyertyagyújtáskor felolvasta.

A levél a szegedi követeknek, Rengy (Aigner) Ferdinánd főügyésznek és Wöber Györgynek a pozsonyi országgyűlés március 14-i és 15-i üléséről szóló jelentését tartalmazta. A jelentés örömmel nyugtázta, hogy „hazánk újjászületésének órája megkondult: a magyar hazája 300 éves küzdés és szenvedés után egy nagy és dicsőbb jövőnek nézhet elébe”. Aztán részletezte az országgyűlés március 14-i és 15-i határozatait a sajtó- és lelkiismereti szabadságról, az évenkénti országgyűlésről, Erdély visszacsatolásáról, az esküdtbíráskodásról. Azt is közölte, hogy az országgyűlés elfogadta az általános közteherviselést, megszűnt az úrbériség, és választmányt küldenek ki a népképviselői rendszer kimunkálására.

A szegedi nép a követek leveleiben foglalt híreket nemzetiségre való tekintet nélkül kitörő lelkesedéssel és nagy rokonszenvvel fogadta, s kisebb csoportokban a szabadságot életve vonult fel az utcákon. De nem hiányoztak azok a megnyilvánulások sem, amelyek a forradalom elveivel szemben a reakciós érzelmeknek adtak hangot. Némelyek „jogait” elvesztése miatt sajnálkoztak, mások azt fájlalták, hogy „a paraszt velük egyenlő lett”, ismét mások pedig a sajtószabadságot kifogásolták.

Még aznap este a polgárság és a hatósági emberek által látogatott „Fekete kutyához” címzett Oskola utcai vendéglőben megnyerték a helyettes főbíró és több tanácsbeli, hogy másnap a követjelentést terjesszék a népgyűlés elé. Közben az utcákon kisebb csoportok zeneszó mellett vonulgattak. Az egyik csoport „lelke vágyainak szabaddá tért engedve” Horváth Círilliceumi igazgató és királyi könyvvizsgáló ablaka alatt a „gondolatölő” cenzúrának örök rekvemet, valamint Kremminger Antal prépost ablakai alatt a „lelkiismeret- és vallásszabadságnak riadozó éjjeleket” hangoztatott. Egy másik csoport a székepület szállójában tartott színelőadásra vonult be, és vezetőjük és szónokuk, Dáni Ferenc lelkes szavakkal hirdette ki a szabadság, egyenlőség és testvériség győzelmét. A vendéglőkben és más nyilvános helyeken az összegyűlt polgárok késő éjjelig nem fogytak ki a lelkes szónoklatokból és a hazafias felköszöntőkből.

Másnap, március 18-án reggel nyolc órakor előkelő polgárokból

álló küldöttség jelent meg a rendkívüli ülésre összegyűlt városi tanács előtt, név szerint: Bérczy Antal, Dáni Ferenc, Zsótér Andor és Szabó Péter, s kérték a népgyűlés azonnali összehívását a közpiarczra, s hogy a székepület tornyán tűzzék ki a nemzeti lobogót. A tanács „a város lakosainak netalán előidézhető még nagyobb zavaroktól megóvása tekintetéből” a küldöttség kérelmét azonnal teljesítette, hogy a népgyűlésen intézkedéseket tehessen „a személy- és vagyonbátorság” megszilárdítására.

Eppen hetivásár napja volt, amikor a városháza előtti nagy téren néhány perc alatt hatalmas tömeg gyűlt össze. Itt Lengyel Pál helyettes főbíró felolvasta az országgyűlési követek „sebes postán” érkezett jelentését, melyet a több ezres tömeg határtalan lelkesedéssel fogadott. A Grün János műhelyében nyomtatott népgyűlési jegyzőkönyv első pontja szerint Lengyel először a bécsi forradalom győzelmét, gróf Apponyi György főkancellár lemondását jelentette be. „Aid hangoztatta: „hazánk törvényhozó testülete a jog- és köteleesség-egyenlőséget elhatározza, s az úrbéris viszonyoknak a státus által történő kárpótlás melletti megszüntetése s a városi követeknek a szabadság s függetlenség alatt még a jelen hon gyűlésen adandó eldöntő szavazata indítványozott”.

A városi tanács — saját bevallása szerint — azért tartotta különösen fontosnak a népgyűlés összehívását, mert a fővárosban is kiűtött a forradalom, s a 12 pont nyomán a helytartótanács a „törvényellenes cenzúrát” eltörölte, így „a sajtó szabadsága tetteg helyreállított”. A tanácsból Petrovics István, szolt még „az európai eseményekből keletkezett viszonyokról”, különösen kiemelte, hogy „a közrend és személyes, úgy vagyoni bátorság a teljes egyetértés és közös összemunkálás által volna biztosítható”.

A nép Bérczy Antalt, a liberálisok tanácsagságtól 1845-ben elűtött egyik vezetőjét követelte, aki szónoklat helyett jobbnak tartotta a pesti 12 pont felolvasását és a szegedi népgyűlés által elfogadását. A népgyűlés pontonként magáévé is tette a fővárosi petíciót, s „elősorolt pontjait követ uraknak egyértelműen utasításul adadni, s ez utasítással a követeket ezen népgyűlési jegyzőkönyv megküldése mellett értesíteni sebes postán elhatározza”.

A népgyűlés ezzel a lépéssel addig csupán a tanácsot (1843-ban vele együtt a választott községet is) megillető fontos, az üléselő utolsó rendi országgyűlés alatt még használható jogot, a követutasítás jogát ragadta magához. De ugyanaznap Pozsonyban az országgyűlés eltörölte a kötelező követutasítások megtartását, és megszavazta, hogy a követeknek — mint a nemzet képviselőinek — fejenkénti szavazatuk legyen.

A népgyűlés ettől a pillanattól megszűnt pusztán publikációs fórum lenni: fontos közjogi hatáskört gyakorló szervé vált. Az első népgyűlés a cenzúra megszüntetésének példáján fölkelésülve elhatározta, hogy ezután „a tanács (...) választott községet, gazdasági (gazdasági) és elegyes ülések teljes nyilvánossággal tartassanak”. A nyilvánosság elvének már 1843-44-ben követelt, akkor még elutasított megvalósítása így vált a forradalom első szegedi vívmányává. Együttal azt is elhatározta a népgyűlés, hogy „a nemzeti őrsereg szabad institutio mellett rendeztessék”. E megfogalmazásban a nemzetőrségnek mint a polgári forradalom védelmi alakulatának gyors megszervezése rejlett.

A népgyűlés ezután a haladó szellemű Vadász Manó ügyvéd előterjesztésére Kossuth Lajosnak hazafiúi érdemeiért halás elismerését nyilvánította. Megokolását előadta, hogy „az országgyűlés szerencsés folyamata az országgyűlés tisztelet Pest megyei követnek, Kossuth Lajosnak lehetővé köszönni”. Elhatározta, hogy erről öt üdvözlő iratban értesíti. Másnapra el-

rendelte a város kivilágítását, végül „a népgyűlés határozatait az azokra alkalmat szolgáltatott fővárosi megállapodásokkal együtt kinyomtatni rendelteték”.

„De még inkább nevelte — írja Horváth Mihály — a főváros fontosságát a nemzeti mozgalomban az, hogy példájára más városokban és vármegyékben is hasonló bizottmányok keletkeztek, melyek aztán a törvényhatósági testületek hatalmát önmagukhoz ragadták”. A szegedi népgyűlés is kimondta, hogy „a közrend, csend s bátorság fenntartása végett állandó bizottmány alakíttassék”, mégpedig „oly világos megjegyzéssel, hogy ők most a népgyűlés merválasztottai, annak kifolyása lévén, a közrend, csend, úgy a személyes vagyon bátorság fön(n) tartása iránt intézkedni, s végzéseikről a quakrabban tartandó népgyűlésnek jelentést tenni tartoznak: elhatározatván az is, hogy minden követi jelentés s országos állanotokruli tudósítás ezennél mindig a népgyűlés elé terjesztessék, s annak jegyzőkönyvei az állandó bizottmány által hitelesíttessenek”.

Az idézett körmondatból két elem különösen kiviláglik: a) a népgyűlés önmagát rendszeressé kívánta tenni, intézményesíteni; b) „a közcsend- és bátorság”, azaz a közrend és biztonság fenntartására állandó bizottmányt választott, amely e neki alárendelt végrehajtó szerv funkcióját látta el.

Egy jó hónapig Szeged — miként maga az ország is — sajátos állapotban élt. Még működtek a régi testületi szervek — a városban a tanács és az elegyes ülés —, mintha mi sem történt volna, mellettük azonban a politikailag jelentős ügyeket a közvetlen demokratikus alapon összegyűjtő népgyűlés és az általa választott állandó bizottmány látta el addig is, amíg a megalkotás és kihirdetés alatt levő városi népképviselői törvény alkalmazásával meg nem tartották a tisztújítást. Jellemző, hogy ezek az ügyek továbbra is Keresztülmenek a tanácsulésen, de ez csupán a közvetítő „postás” szerepét játszotta. Erdemi határozatok már általában az állandó bizottmányban születtek; ezeket a népgyűlés rendre elfogadta, jóváhagyta.

Az állandó választmány (bizottmány) első intézkedései közé tartozott, hogy a sajtó útján elforduló kihágások elbírálására Kotolyár Miklós elnökletével hatagú albizottmányt küldött ki. A sajtótulajdonosokat utasította, „hogy minden kinyomandó iratot annak szerzője által irassa alá, mi szerint támadandó kérdés esetén tudni lehessen, kit kelljen felelet terhe alá venni”. Majd a népgyűlési határozatokat „Haza-fiak!” címszó alatt a szélesebb közönséggel falragaszokon közölték.

A népgyűlésen azt is kimondták, hogy az „igénytelen kinézésű, s már omladozó állapotban levő” vár kapuján, továbbá a sós-életstári hivatalokban alkalmazott császári színeket és a kétféjű sást tüntessék el és a nemzeti színekkel, s az ország címerével helyettesítsék. Az állandó választmány később azt is elrendelte, hogy a magánházakon látható kétféjű sasokat is szedjék le. Mivel Szeged város címerében is szerepelt a gyűlöletes kétféjű sas, indítványozták, hogy onnan is tüntessék el. „Köz lelkesedés-sel” elfogadták, hogy helyébe az utódok örök emlékezetére az 1848. Mártius 15-e feliratot metsszék.

Március 19-én, vasárnap, Szeged minden templomában istentiszteletet tartottak „a hazabékes átalakításáért”. Az épületekre kitűzték a nemzeti lobogót. Az utcákon, s a nagy piacon egész nap hullámozott a sokaság. A polgárőrség egyenruhába öltözködve „fényesítette” az ünnepélyt. A Grün-nyomda emeleti erkélyéről az ünnepre készült alkalmi költeményt (Március 19-én 1848) szórtak a tömeg közé. Este az egész várost kivilágították. Az ablakokban híres hazafiak arc képeit függesztették ki, a székepület ablakaiban „a pesti 12 pont egyenként tündérfényben ragyogott”. Az utcai hullámozás csak késő éjjel ült el, a vendégek pedig hajnalig tömve voltak örömlátás emberekkel.

SZÁNTÓ IMRE

Károlyi Amy

Korom

A befejezett kerek életek párja nyomtalanul el-lebeg, de vissza csapódik keserű korma a lángnak, ami még égett volna.

D. Németh István

Téli éj

Téli éjben ha megrakod, rozzant kályhánk csak pőfékel, sárgán fénylő ablakunk is küszködik a sötétiséggel. Ez a ma már álmatag fény kettőnk között ülve megfér, aki alszik, aki néma nem sóvárog közönséget. Jég alatt a tiszta pázsit szövetében ott rejtőzik nyáridező pipacsunk, oly merész, ahogy parázslik, mint akit ma harcra csábít ketyünk és gyávaságunk.

Szeder Katalin

Csillagórzó

Tudom, hogy őrizi a csillagokat félvállra vetve kabátja

Lábánál farkát csóválva ugat kutyája a szél a világba

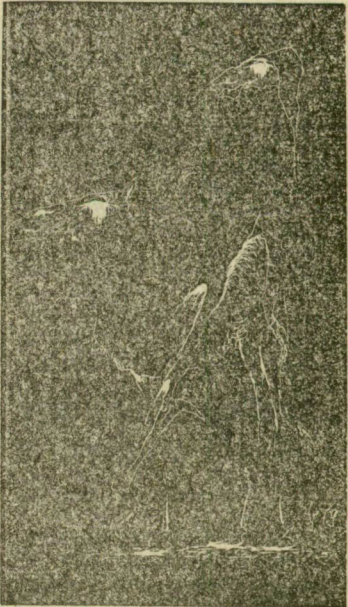
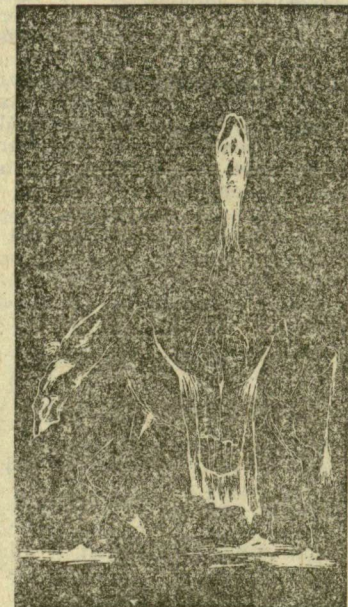
Nem unja magát rádiója se kell minden felhő neki béget

még a határtalan ürbe fülel nem sírok Fölfele nézek

Ha tetszik nyájával snóblizik is mint pitkét ingére kirakja

s az úrkabinokra kacsinva kicsit hazabaktat a halk virradatba

Iraki pillanatok

SONKODI ISTVÁN RAJZAI